

Detektivni zasegli rekorde Trumanovega zdravnika

Senatni pododsek objavil imena uradnikov, ki so priznali špekulacije na žitni borzi

Washington, D. C., 3. jan. — Senator Knowland, republikanec iz Californije in član senatnega pododseka, kateremu je bila poverjena preiskava špekulacij na žitnih borzih, je naznanil, da so federalni detektivni zasegli rekorde generala W. H. Grahama, osebnega zdravnika in intimnega prijatelja predsednika Trumana, v uradu brokerske firme Bache & Co.

Prej je bilo razkrito, da je bil Graham udeležen v špekulacijah na čikaški žitni borzi. On je priznal, da je z njegovim denarjem razpolagala omenjena firma, zaeno pa je trdil, da ni vedel, da je investirala denar v špekulacije.

Bache & Co. je potem podala izjavo, da je bil Graham točno informiran o vseh transakcijah na žitni borzi. Vrhile so se po njegovih navodilih in običajna spisana potrdila so mu bila dostavljena. Nobena transakcija ni bila izvršena brez Grahamove vednosti.

Uradniki justičnega departmanta so izjavili, da so federalni detektivni zasegli rekorde na odredbo pomožnega justičnega tajnika Johna F. Sonnetta, načelnika protitrušne divizije, ki preiskuje učinke špekulacij na žitnih borzih na cene.

Senatni pododsek je objavil imena 17 uradnikov, ki imajo visoke pozicije v trgovinskem in državnem departmantu. Vsi so priznali, da so bili udeleženi v špekulacijah na žitnih borzih in grmadili profite.

Senator Knowland je dejal, da so njegovi napori glede izročitve zaseženih rekordov njegovemu pododseku izjavili. O zasegi ga je informirala brokerska firma Bache & Co. Know-

Ameriško svarilo grški vladi

Poslanica dostavljena premierju Sophoulisu

Atene, Grčija, 3. jan. — Ameriška gesta, ki bo gotovo učinkovala na politično situacijo v Grčiji, je v spomenici, katero je Karl L. Rankin, opravnik poslov ameriškega poslanstva v Atenah, izročil predsedniku grške vlade Themistoclesu Sophoulisu, ki je tudi vodja liberalne stranke.

Spomenica vsebuje svarilo, da bo ameriška vlada spremenila svoje sedanje dobrohotno in prijateljsko stališče napram Grčiji, če ne bo trenje in kavzanje med liberalno stranko in monarhistično stranjo prenehalo. Vodja slednje je Konstantin Caldaris, zunanji minister v grški vladi.

Rankin se je nedavno vrnil v Atene iz Washingtona, kjer je imel razgovore s predsednikom Trumanom. V poslanici je naglasil, da je želja Trumana sprava med Sophoulisom, Caldarisom in drugimi grškimi političnimi voditelji. Ameriška vlada polaga veliko važnost kooperaciji med vodilnimi grškimi strankami, ki je zlasti potrebna v sedanji kritični situaciji. Rankin je omenil poročila v listih in debate v grškem parlamentu, kakor tudi manevre gotovih grup, katerih cilj je strmoglavljenje grške vlade, čeprav je Sophoulis v izjavah naznanil solidarnost sedanje koalicije.

Rankin je dejal, da vidi možnost nove vladne krize v Grčiji, če ne bo prišlo do sporazuma. Če bo nastala, bo morala Amerika revidirati program glede pomoči Grčiji na podlagi Marshallovega načrta.

Gromiko pohvalil dogovor o Palestini

Dejal je, da je v interesu židov in Arabcev

New York, 3. jan. — Andrej Gromiko, ruski zunanji podminister in načelnik sovjetske delegacije pri Združenih narodih, je pohvalil dogovor med Rusijo in Ameriko glede razdelitve Palestine na dve državi — židovsko in arabsko. Generalna skupščina Združenih narodov je sprejela zaključek pred zaključitvijo zasedanja.

Gromiko je govoril na banketu, katerega je priredil v počastitev delegatom Združenih narodov odbor židovskih pisateljev, umetnikov in znanstvenikov v hotelu Commodore. Banketa se je udeležilo čez tisoč oseb.

Herschel J. Johnson, načelnik ameriške delegacije, je bil povabljen kot govornik, a se ni mogel udeležiti banketa zaradi bolezni. Sprejeta je bila resolucija s poveljanjem Johnsonovega dela na zborovanju skupščine. Johnson je še vedno v bolnišnici Lenox Hill.

Gromiko je v svojem govoru naglašal važnost odločitve glede razdelitve Palestine. Dejal je, da je v interesu židov in Arabcev. Kritiziral je stališče britske delavske vlade, ki se je izrekla proti vstopu komisije Združenih narodov v Palestino, dokler ne bo Velika Britanija preklicala mandata nad deželo, katerega je dobila od stare Lige narodov. V istem tonu kot Gromiko je govoril dr. Emanuel Neumann, predsednik odbora židovskih organizacij v Ameriki.

"Komisija Združenih narodov za Palestino ima pred seboj potekočo," je dejal Gromiko. "Ona ima tudi potrebno oblast in upanje je, da bo premagala vse poteškoče. Svoje funkcije bo morala vršiti v smislu navodil varnostnega sveta Združenih narodov, ki se je odločil za rešitev palestinskega problema. Dogovor med Rusijo in Ameriko je velike važnosti. Obzrlujem le, ker je odločitev glede razdelitve Palestine povzročila krvavi konflikt med židi in Arabci. Ta je posledica akcij neodgovornih elementov, ki skušajo preprečiti uveljavljenje zaključka skupščine Združenih narodov. Podvzeti bo treba korake, da zunanji monopoli ne bodo diktirali ekonomskih smernic v Palestini.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

načrtu. Vse kaže, da ne bo sprejet. Schumanova vlada je v nevarnosti padca v momentu, ko je dobila zagotovilo od Amerike glede pomoči Franciji.

KOMUNISTIČNA ARMADA V BLI- ŽINI MUKDENA

Topovi bruha izstrelke na mandžursko mesto

LJUTE BITKE PRI HANKOWU

Nanking, Kitajska, 3. jan. — Radijsko poročilo pravi, da se je komunistična armada, kateri poveljuje general Lin Piao, približala Mukdenu po okupaciji Čangwuja, strateškega železniškega križišča, 60 milj severozapadno od Mukdena. Vladna divizija je bila poražena v bitki s komunističnimi silami.

Obrambni minister v vladi generalisima Čianga Kaišeka je priznal resnost situacije. Objavil je komunikate z naznanitvijo, da komunistična sila čez 40,000 mož prodira proti Mukdenu, največjemu mestu v Mandžuriji. Enote te sile so že udrele v predmestje Huangcigaj, ki leži tri milje zapadno od Mukdena. Topniške baterije bruha izstrelke na Mukden.

Vladna vojaška posadka v Mukdenu je v pasti. Poveljnik posadke je general Čen Čeng. On je apeliral na vlado za pomoč. Več tisoč beguncev je dospelo v Mukden iz krajev, katere so zasedle komunistične sile.

General Čeng je priznal, da se zaloge živl naglo črpajo. Komunistične sile dominirajo skoro vse ceste, ki vodijo v Mukden. Komunisti prodirajo naprej tudi ob progi železnice Peiping-Paoing in Peiping-Suiyuan.

Komunistične sile so presekale progo železnice Peiping-Suiyuan v več krajih in zasedle naselbine na ozemlju, ki leži 40 milj severozapadno od Peipinga. — Ljute bitke med komunističnimi silami in vladnimi četami so v teku v dolini ob reki Jang-tse ne daleč od Hankowa, kamor je dospel Kaišek. Komunisti so okupirali Čungchin in Čingšan, strateški mesti. Bitke divjajo tudi pri Tsahsienju, provinca Šantung.

General Čeng je priznal, da se zaloge živl naglo črpajo. Komunistične sile dominirajo skoro vse ceste, ki vodijo v Mukden. Komunisti prodirajo naprej tudi ob progi železnice Peiping-Paoing in Peiping-Suiyuan.

Komunistične sile so presekale progo železnice Peiping-Suiyuan v več krajih in zasedle naselbine na ozemlju, ki leži 40 milj severozapadno od Peipinga. — Ljute bitke med komunističnimi silami in vladnimi četami so v teku v dolini ob reki Jang-tse ne daleč od Hankowa, kamor je dospel Kaišek. Komunisti so okupirali Čungchin in Čingšan, strateški mesti. Bitke divjajo tudi pri Tsahsienju, provinca Šantung.

General Čeng je priznal, da se zaloge živl naglo črpajo. Komunistične sile dominirajo skoro vse ceste, ki vodijo v Mukden. Komunisti prodirajo naprej tudi ob progi železnice Peiping-Paoing in Peiping-Suiyuan.

Komunistične sile so presekale progo železnice Peiping-Suiyuan v več krajih in zasedle naselbine na ozemlju, ki leži 40 milj severozapadno od Peipinga. — Ljute bitke med komunističnimi silami in vladnimi četami so v teku v dolini ob reki Jang-tse ne daleč od Hankowa, kamor je dospel Kaišek. Komunisti so okupirali Čungchin in Čingšan, strateški mesti. Bitke divjajo tudi pri Tsahsienju, provinca Šantung.

General Čeng je priznal, da se zaloge živl naglo črpajo. Komunistične sile dominirajo skoro vse ceste, ki vodijo v Mukden. Komunisti prodirajo naprej tudi ob progi železnice Peiping-Paoing in Peiping-Suiyuan.

Komunistične sile so presekale progo železnice Peiping-Suiyuan v več krajih in zasedle naselbine na ozemlju, ki leži 40 milj severozapadno od Peipinga. — Ljute bitke med komunističnimi silami in vladnimi četami so v teku v dolini ob reki Jang-tse ne daleč od Hankowa, kamor je dospel Kaišek. Komunisti so okupirali Čungchin in Čingšan, strateški mesti. Bitke divjajo tudi pri Tsahsienju, provinca Šantung.

General Čeng je priznal, da se zaloge živl naglo črpajo. Komunistične sile dominirajo skoro vse ceste, ki vodijo v Mukden. Komunisti prodirajo naprej tudi ob progi železnice Peiping-Paoing in Peiping-Suiyuan.

Komunistične sile so presekale progo železnice Peiping-Suiyuan v več krajih in zasedle naselbine na ozemlju, ki leži 40 milj severozapadno od Peipinga. — Ljute bitke med komunističnimi silami in vladnimi četami so v teku v dolini ob reki Jang-tse ne daleč od Hankowa, kamor je dospel Kaišek. Komunisti so okupirali Čungchin in Čingšan, strateški mesti. Bitke divjajo tudi pri Tsahsienju, provinca Šantung.

General Čeng je priznal, da se zaloge živl naglo črpajo. Komunistične sile dominirajo skoro vse ceste, ki vodijo v Mukden. Komunisti prodirajo naprej tudi ob progi železnice Peiping-Paoing in Peiping-Suiyuan.

Komunistične sile so presekale progo železnice Peiping-Suiyuan v več krajih in zasedle naselbine na ozemlju, ki leži 40 milj severozapadno od Peipinga. — Ljute bitke med komunističnimi silami in vladnimi četami so v teku v dolini ob reki Jang-tse ne daleč od Hankowa, kamor je dospel Kaišek. Komunisti so okupirali Čungchin in Čingšan, strateški mesti. Bitke divjajo tudi pri Tsahsienju, provinca Šantung.

General Čeng je priznal, da se zaloge živl naglo črpajo. Komunistične sile dominirajo skoro vse ceste, ki vodijo v Mukden. Komunisti prodirajo naprej tudi ob progi železnice Peiping-Paoing in Peiping-Suiyuan.

Francija znižala uvoz blaga

Revizija dogovora z Belgijo napovedana

Pariz, 3. jan. — Vlada premierja Roberta Schumana je znižala uvoz blaga iz Belgije, ker so se rezerve zlata skrčile. Izjema velja le za premog in baker.

V zadnjih mesecih je Francija plačala Belgiji za naročeno blago \$50,000,000 v zlatu. Trgovinski dogovor, sklenjen v juliju preteklega leta, je predvideval izmenjavo blaga med državama v vrednosti 30,000,000 frankov letno.

Francija je zabredla v finančno stisko, kar je priznal finančni minister Rene Mayer na seji članov kabineta. Naložila je dodatne davke na dohodke zdravnikov, odvetnikov in kmetov, s tem pa izzvala proteste. Pričakuje se, da bo kmalu odredila devaluacijo franka. Odločitev bo morda padla prihodnji teden.

Poučeni krogi so napovedali pogajanja med Francijo in Belgijo v svrhu revizije trgovinskega dogovora.

Obvezno kupovanje bondov v Franciji

Predlog sprejet v državni skupščini

Pariz, 3. jan. — Predlog, ki določa obvezno kupovanje vladnih bondov, je bil sprejet s 323 proti 280 glasovom v državni skupščini. Vlada bo izdala bonde v skupni vsoti 130,000,000,000 frankov (\$1,082,000,000) in potrošena bo za financiranje povojne rekonstrukcije.

Bonde bodo morali kupovati vsi državljani. Oni, ki bi se upirali, bodo obdavčeni. Obdavčenje bo v soglasju z letnimi dohodki.

Proti predlogu so glasovali komunisti in nekaj pristašev generala Charlesa de Gaullesa. Prizadeti bodo vsi sloji, med temi delavci in kmetje. Predlog, da se zniža breme davkoplačevalcem, je bil poražen.

Vlada premierja Roberta Schumana pričakuje, da bodo državni dohodki prihodnje leto znašali 584 milijard frankov. Prišli bodo iz direktnega obdavčenja in prodajanja bondov. Sedanja izmenjava je 119 frankov za ameriški dolar.

SITUACIJA V GRČJI VZBUJA POZORNOST ČLANOV DELEGACIJ

Lake Success, N. Y., 3. jan. — Člani delegacij Združenih narodov se zanimajo za razplet situacije v Grčiji, ki je nastala po ustanovitvi prve demokratične vlade v severni Grčiji. Ustanovitve vlade je naznanil general Markos Vafliades, poveljnik grških gerilskih sil, ki so zdaj zavojevale v bitkah z enotami armade grške monarhistične vlade, katero podpira Amerika.

Nekateri delegati vidijo možnost, da bodo Jugoslavija, Bolgarija in Albanija priznale vlado v severni Grčiji ali pa vsaj pravico do bojevanja. V smislu mednarodnega prava lahko režim, kateremu se prizna bojna pravica, dobiva orožje od onih držav, ki mu priznajo to pravico.

V slučaju zunanje intervencije v prilog vladi v severni Grčiji se bi morala Amerika odločiti za vojaško pomoč grški vladni armadi v operacijah proti geril-

Tri evropske države sprejele ameriške pogoje

Francija, Avstrija in Italija podpisale dogovore. Vprašanje ekonomske stabilizacije

Washington, D. C., 3. jan. — Francija, Italija in Avstrija so sprejele ameriške pogoje, vključene v načrt, ki je bil sprejet v kongresu 20. decembra, in podpisale zadevne dogovore. Načrt določa ameriško pomoč v vsoti \$522,000,000 tem državam v prihodnjih štirih mesecih.

S podpisom dogovorov so se vlade omenjenih držav obvezale, da bodo izpolnile vse pogoje. Ti določajo med drugim: Vložitev denarja v bankah v vrednosti živl in drugih potrebščin, katere bodo prejele od Amerike. Ta denar se lahko potegne iz obtoka za pobijanje inflacije, krije notranjih dolgov in druge namene, katere odobri Amerika.

Živila in drugo blago, ki jih bodo države dobile iz Amerike, se ne sme izvažati.

Države morajo obvestiti pred-

sednika Trumana o metodah distribucije živl, zaeno pa morajo podvzeti korake glede povečanja produkcije, ekonomske in finančne stabilizacije.

Kadar jih bo ameriška vlada obvestila, da jim bo dostavljeno blago, morajo vložiti vsoto denarja, predstavljačo vrednost blaga, v banke. Denar mora biti v posebnem skladu. Plače za osebe, katere bo najela Amerika za nadziranje delitve pomoči, bodo prišle iz tega sklada.

Francija je ugovarjala pogodu, da predsednik Truman takoj odreče pomoč državi, ako ugotovi, da ne izpolnjuje določb dogovorov. — Francija je izjavila, da ne more sprejeti tega pogoja, naker je bil revidiran.

Državni departament, katere mu je bilo poverjeno izvajanje pomožnega programa, je naznanil, da se bo držal provizij načrta, ki je bil sprejet v kongresu.

Rudarji se bodo vrnili na delo

California, Pa., 3. jan. — Okrog 1,700 rudarjev se bo vrnilo na delo v premogovni Jones & Laughlin Steel Corp. v pondeljek. Zastavkali so v znak protesta proti korporaciji, ker ni hotela instalirati varnostnih naprav v premogovniku v smislu priporočil federalnih rudniških inspektorjev. Korporacija je dala zagotovilo, da bo upoštevala priporočila, naker so rudarji preklicali stavko.

Število žrtev avtnih nesreč razkrito

Chicago, 3. jan. — V avtnih nesrečah v okraju Cook je bilo lani ubitih 709 oseb, najvišje število od leta 1941. To je razkril kroner Brodie v svojem poročilu. V decembru je bilo največ žrtev — 99, najmanj pa v juniju — 37. Rekord v številu žrtev je bil dosežen leta 1941, ko je bilo 987 oseb ubitih.

Bomba eksplodirala pri čistilnici olja v Hajfi

Jeruzalem, Palestina, 3. jan. — Bomba vržena pred čistilnico olja v Hajfi, je eksplodirala in ubila šest Arabcev. Eksplozija je sprožila bitko med arabskimi in židovskimi delavci v čistilnici, v kateri je bilo zaklanih 41 židov. Med ranjenci je 42 Arabcev in sedem židov.

Apel za podporo Marshallovega načrta

Vodilni demokrati
govorili po radiu

Washington, D. C., 3. jan. — Senator Barkley iz Kentuckija, vodja demokratske manjšine v višji kongresni zbornici, in drugi demokrati so v svojih govorih po radiu apelirali na ameriško ljudstvo, naj podpre Marshallov načrt, ki predvideva potrošnjo sedemnajst milijard dolarjev za ekonomsko rekonstrukcijo in rehabilitacijo šestnajstih držav v zapadni Evropi v prihodnjih štirih letih.

Barkley je dejal, "da bo Marshallov načrt neizmerno cenejši v dolarjih nego bi bila tretja svetovna vojna, ki bi lahko uničila civilizacijo. Vitalni ameriški interesi so povezani s tem načrtom. Omogočil bo rešitev perečih problemov."

Poleg Barkleyja so govorili senatorji McGraw, Green in Magnuson. McGraw je načelnik osrednjega odbora demokratske stranke. On je poudarjal, da obstoja resna nevarnost, da ne bo trajni mir dosežen v našem času, zaeno pa je obdolžil republikance, da nočejo sodelovati z demokrati v reševanju vitalnih problemov.

Green je dejal, "da so visoke cene vzrok, da mnogi ljudi ne uživajo sadov produkcije. Ako se bodo še nadalje dvigale, bo Amerika zabredla v depresijo. Komunisti bi lahko naglašali, da je naš kapitalistični sistem odgovoren za depresijo."

Senator Taft, republikanec iz Ohia in prijavljeni kandidat za predsednika Združenih držav na listi republikanske stranke, je dejal, da ne bo podpiral Marshallovega načrta, ko se bo kongres sestal na rednem zasedanju prihodnji tork.

Tornado povzročil veliko škodo na jugu

Shreveport, La., 3. jan. — Tornado, ki je divjal v petih državah na jugu, je povzročil veliko škodo. Razdejal je več naselbin in paraliziral promet. Najmanj 19 oseb je izgubilo življenje in čez dvesto je bilo ranjenih. Kongresnik Brooks, demokrat iz Louisiane, je apeliral za federalno pomoč.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združene države (raven Chicago) in Kanado \$8.00 na leto, \$4.00 za pol leta, \$2.00 za četrti letar; za Chicago in okolico Cook Co. \$9.50 za celo leto, \$4.75 za pol leta; za inozemstvo \$11.00. Subscriptions rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$8.00 per year, Chicago and Cook County \$9.50 per year, foreign countries \$11.00 per year.

Cene oglašev po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenarodnih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:
PROSVETA
2657 - 59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

Glasovi iz naših naselbin

Pismo iz Poljan nad Skofjo Loko

I.
Poljane, Slovenija.—V Prosveti je bilo objavljenih že precej dopisov od tu, da pa ne pozabimo na krvave dogodke iz časa okupacije, bom na tem mestu opisal nekaj dogodkov.

Julija meseca 1. 1943 je bil v Gorenji vasi ustreljen nemški orožnik. Čez teden dni so pripeljali iz Begunj 12 talcev in jih ustrelili pod Barbačem. Trupla so pustili ležati ves dan, proti večeru pa so jih naložili in odvekali bogve kam. Aprila meseca 1943. je bila napadena v bližini Loga nemškega patrula. Ranjen je bil en orožnik. Zopet so privlekli od nekod sedem nesrečnikov in jih ustrelili. Tudi te žrtve so pustili ležati ves dan, nato pa jih odpeljali tja kot prve.

Dne 15. julija 1942 pa je bil napaden nemški tovorni avtomobil. Ranjena sta bila dva Nemca, to pa je ostalo, ki so se vozili z avtom, tako razkačilo, da so se vrnili v Loko, kjer so izpraznili jetnišnico in spehali na vozilo sedem revežev iz Hotavljev in Podgore, kateri so bili slučajno zaprti in še sami niso vedeli za kaj. Odpeljali so jih v Brode, kjer so jih na mestu, kjer so bili poprej napadeni, prestrelili. Žrtve so morali pokopati vaščani v skupni grob pri zidanem mostiču ob cesti, kjer so počivali do spomladja. Ker pa so ljudje vedno donasili cvetje na grob, če tudi so ga Nemci sproti odstranjevali, so slednjič dovolili, da so trupla izkopali in prepeljali na pokopališče v Skofjo Loko. Ustreljeni so bili: Rančarov, Ukari (?), Klančar, dva Matičeva, obinski tajnik Hartman, in enega, ki je bil doma iz Podgore, pa se ne spominjam.

Ker so partizani 1942 zaporedoma na cesti iz Žirov pri Fužini uničili dva nemška poštna avtomobila ter postrelili oboroženo spremstvo, so nam po običajih naznanili, da bodo v bližini vasi, kjer se bo Nemcem kaj pripetilo, postreljeni vsi moški, ženske in otroci odgnani v koncentracijska taborišča, hiše pa požgane. Tako so Nemci 15. julija na Voči spravili skupaj čez sto moških, ki so jih nabrali po hišah in pri delu na polju. Te so imeli že zbrane skupaj pri Jankovi žagi in čakali na ustrelitev. V odločilnem trenutku pa so se z velikim hrupom prikazali partizani in Nemci so se razbežali na vse strani. Vprašal sem Štautmanovega Naceta, ki je bil med njimi, če misli, da bi jih bili Nemci res ustrelili. "Kaj pak da, saj so že dva ustrelili," je odgovoril.

Od 1.—3. avgusta 1943 so napravili Nemci na Žirovski vrh ofenzivo od vseh strani. Trije aeroplani so noč in dan metali bombe in šest velikih topov iz Gorenje vasi je tipalo po ondodnih gozdovih z granatami, poleg tega pa je še nemška pehota pritisakala za petami partizanov, češ, sedaj bo uničeno "partizansko gnezdo" v Žirovskem vrhu.

Nekaj so jih res pobili, a še te po njih nepredvidnosti, ostali pa so našli zavetje v podzemskih rovih in pri kmetih, ki niso dosti dali na nemške grožnje. Komaj so Nemci odšli, so bili partizani zopet gospodarji Žirovskega vrha ter se masčevali za svoje padle tovariše. Kmalu smo slišali, da je tu padlo toliko in toliko Nemcev, v drugi dolini zopet toliko, tako da niso imeli nemški avtomobili drugega opravka kot prevažanje pobitih Nemcev.

Najhujše pa je bilo v Vovški grabi. Zadnje dni vojne je bilo akoraj vse požgano. Samo v Malenskovrharskem odboru, ki šteje 184 volivcev, je bilo požgano vse, razen štirih hiš. Koliko pa je bilo pobitih ljudi, je pa težko reči, ne le eden ali dva od ene hiše, pač pa po osem do

in si zagotovi svetovno dominacijo, če potrebno tudi z novo vojno. To historijo pomagajo širiti tudi mnogi delavski voditelji, in sicer največ zato, da izmanevirajo komuniste, jih potisnejo z vodilnih mest in ubijejo njih vpliv v unijah. V mnogih unijah o komunistih sicer ni sluha, toda konservativnim ali reakcionarnim unijskim birokratom pride prav ta bavljav povsod. (Pride še.)

Splošni pogled na skupino slovenskih izseljencev iz Westfalije in del slovenskih gozdov v njih Alpah.

deset. Tako so na primer v Krekovem mlinu v Suši marca 1945 pobili SS-ovci devet članov družine.

Tako vidite, da nekateri kraji v Poljanski dolini malo ali nič ne zaostajajo v uničenju in grozotah za marsikatero vasjo na Dolenjskem. Veliko oseb so tudi pobile mine, bodisi v obmejnih krajih ali pa na cestah. Samo zadnjih pet mesecev je bilo ubitih v naši okolici kakih deset ali petnajst žensk, to pa zato, ker se moški, posebno mlajši, proti koncu vojne niso upali iti nikamor. Tako je oktobra 1944 Brodarca iz Gorenje vasi peljala s konjem svinjo na Volčo k mrjascu. Med Dolenjem in Srednjo vasio pa je zavozila na mino. Konja je le ubilo, njo in voz pa raztrgalo na drobne kosce, da se je ljudem le malo posrečilo skupaj dobiti, medtem pa je svinja zadovoljno kobacala po pozorišču, kakor da se ne bi nič zgodilo.

Nekje pri Gaberku je po zimi 1. 1945 ležalo ves teden brezno truplo neke ženske. Če so ljudje naleteli kje na kakšno mrtveca, so se ga ognili radi sitnosti, ki bi jo imeli radi tega. Mine pa so nastavljali vsi drug drugemu.

Angleški in ameriški aeroplani so sprva preletavali našo dolino le redko kdaj, pozneje pa kar dvakrat tedensko, zadnje mesece vojne pa kar v stotinah noč in dan. Njih prihod je bil vedno spremljan s silnim hrumenjem. Odmetavali pa so tudi bombe, najbrže iz pokvarjenih letal. Nekaj so jih vrgli nekeje dol v Visoških gozdovih, od katerih je ena napravila takoj jama, da bi vanjo lahko spravili večjo bajto. Po zračnem napadu na belo soboto na Gorenjo vas, kjer je bilo nekaj hiš porušenih in dva domobranca ubita, se ljudje niso več upali prenočevati v vasi, ker so se bali nadaljnjih napadov iz zraka, od katerih pa ni prišlo, ker je bilo prej konec vojne.

Na Visokem je tudi gospodaril okupator. Iz hiše je napravil pravo trdnjavo in jo obdal z bodečo žico in številnimi bunkarji. Tako je bil ponos Tavčarjeve družine in cele Poljanske doline proti koncu vojne popolnoma opustošen. Iz hiše so odnesli vse, kar se je dalo odtrgati, celo kljuko od vrat. Odnesli so tudi razne zgodovinske slike, lastnine gospe Tavčarjeve. Omeniti pa moram, da Nemci niso pri nas pobirali zvonov in bakrenih predmetov, kot so to delali po Koroskem in Tirolskem.

V začetku prihoda nemške vojske, so se Nemci radi bahali s soviško nemščino, češ, da je nemški jezikovni otok na Gorenjskem. Toda ondodni hribovci govorijo slovenski jezik z

močnim tirolskim naglasom in to so imeli Nemci za nemščino. No pa so Sovicianom Nemci pričeli pošiljati pozive za nabor ali nemško vojsko, a oni so jo rajši pobrali k partizanom v gozdove.

(Konec prihodnjic.)

Ivan Batič.

Miklavž, veselje otrok

San Francisco, Calif.—Zopet je prišel težko pričakovani dan sv. Miklavža. Božič in novo leto delata veliko veselje otrokom širom kontinenta. Predno bo ta dopis prišel v javnost, bodo otroci od veselja skakali, ker jim je bil Miklavž tako dober. Ako to opazujemo, pridemo do zaključka, da v tem oziru starejši ljudje prekašajo otroke.

Kmalu po rojstvu pričnejo otrokom lagati, da se bo Miklavž priplazil skozi dimnik ali okno, kljub temu pa ga skrbno zapro, da ne bi kdo Miklavža uropal, predno se otroci zbudijo. V prodajalnah, na ulicah in pouličnih železnih srečavamo večinoma ženske čez glavo obložene z božičnimi darili, da se s težavo gibljejo med gnečo. Doma pa imajo pripravljene skrivne prostore, da ja ne bi nikdo iznašel, kaj bo prinesel Miklavž. Seveda, to je materino veselje, ako more razveseliti svoje otroke, katere tako skrbno vzgaja.

Na božični dan otroci od veselja ne znajo, kaj bi storili, kar tudi dela veselje staršem, ker so za to veselje odgovorni. Starejši hodijo od hiše do hiše, si segajo v roke ter voščijo drug drugemu vesele praznike in srečno novo leto. Ali to voščilo prihaja iz srca, ne moremo dokazati, vsled tega skušamo pozabiti preteklost in pričeti novo življenje, toda je malo upanja, da bo boljše od starega leta.

Otroci v od vojne upostojenih deželah bodo še mnogo let čakali na vesele božične praznike. Vse bi se hitreje dalo urediti, ako bi voditelji bolj sporazumno delali in priznali, da imava vsak nekaj dobrega in slabega. Dajmo priznati, da vsi delamo napake. Peter E. Kurnick.

Strnimo naše vrste!

Toledo, O.—Naj tudi jaz podam svoje mnenje o Gabrovšku, ki skuša pogaziti našo ustavo, katere nam jači že stoletja pravico do svobodnega izražanja. Gotovo si on telmači to stvar po svoje, ali večina naprednih delavskih tipov ve, kje tiči zavež.

Kako bi mogel tak človek uditati našo dečo o nebesih po smrti, sam pa se jih želi imeti tukaj na stroške težko prisluženih delavskih dolarjev. Upam, da zaman čedi sline. Seveda, milijonček mu bi zelo prav prišel, posebno če bi prišel od njega s tako lahkoto.

Dragi trpin-delavec, združimo se, ne glede na narodnost ali vero, kajti če delavec ne bo služil, bo lačen, pa če tudi moli ves dan. Brez denarja ni obstoja.

To nam lahko potrdi tudi kaplan, saj je mnogo let trgal hlače po šolah. A tudi mi vemo, kje nas žuli čevlji. Zato pa moramo najti zdravilo in pokazati, da obstoja pravica tudi za trpinca.

Naprej za svobodo tiska! Strnimo se v eno samo vrsto in dajmo do zmage. Vsi vemo, da posiljena reč ni dobra, zato proč z njo! Skrajni čas je, da se že zganemo in preprečimo njihove nakane. Morda bi potrebovali radio postaje, kjer bi nastavili svoje govornike, da bi nas podučili o marsičem. Prepričana sem, da nekateri napačno tolmäčajo našo zavest v njihovo lastno korist. Naš župnik nam je govoril, da moramo pobrati ljuljko iz pšenice in naj ne gledamo, kaj on dela, ampak kaj govori, ker je on samo človek, in kot tak tudi on podvržen slabostim.

To je, žal, bridka resnica. Naše časopise bi zato radi uničili, da bi laže izkoriščali neizobraženega človeka. Res žalostno, da je tako brezsrčneže rodila slovenska mati.

Pomanjkljiva izobrazba človeka tepe. Tepca je najlaže obrniti na to ali ono stran. To oni dobro vedo in hočejo držati svoje ovčice kar naprej v temi. Ubogi trpin mora večkrat stisniti zobe in pas pred svojimi izkoriščevalci, za katere da vso svojo moč in izurjenost, dokler ne omaga ali se izčrpa. Kdaj nam posije lepše sonce?

Želeti bi bilo, da bi o našem položaju pogostoma pretresali v našem listu. Želim lepše novo leto vsem zavednim trpinom!

Matilda Valenčič.

O smrti sorodnikov

Detroit, Mich.—V decembru sta potekli dve leti, ko sem prejel brzojav, da se je smrtno ponesrečil moj nečak Vincenc Zakolar ml. v West Mineralu, Kans. On se je bil malo pred smrtjo povrnil s Pacifika in Filipinov, kjer je bil nad dve leti, v službi ameriške mornarice pa je bil vsega skupaj štiri leta.

Meseca novembra 1945 sem obiskala mojo bolno sestro in videla tudi nečaka, ki se je tedaj baš vrnil domov. Kadar koli sem ga pogledala, me je srce zabolelo, kajti po postavi in v vojski obleki je bil tako podoben mojemu sinu, kateri je padel devet mesecev prej, prav tem, od kjer je prišel nečak. Rekla sem mu: "Kako si srečen, Vinko, ker si prišel cel nazaj!" Nasmehnil se je in dejal: "Mišlim tako." Dva tedna po mojem povratku domov sem prejela brzojav, ki je naznanil, da se je ponesrečil na lovu, prav štiri tedne po vrnitvi od vojakov.

Šest mesecev pozneje je podlegla za rakom njegova mati. Dne 20. decembra pa sem zopet prejela brzojav, da je nenadoma umrl še svak Vincenc Zakolar st. Kot mi poročajo, je šel v soboto, 20. decembra, na delo,

ob devetih pa se je pritožil, da se ne počuti dobro. Peljali so ga domov, ob enajstih dopoldne istega dne pa je že umrl.

Tukaj zapuša vdovo, s katero se je poročil v l. 1946, in štiri otroke: tri hčere in sina Roberta. Hčere živijo v Washingtonu, D. C., in se pišejo Elizabeth Lee, Olga Sherwood in Hedvika Zakolar.

Pokojni Vincenc ni bil samo moj svak, ampak tudi po pol bratranec. Doma je bil iz Plaine pri St. Jurju ob Južni železnici. Ob smrti mu je bilo 69 let. V Mineralu je živel ves čas bivanja v Združenih državah. V Ameriko je prišel leta 1906 ali 1907. Poprej je bil v Nemčiji, kjer se je seznanil z mojo sestro. Čeravno smo bili sorodniki, se poprej nismo poznali, ker smo se radi razmer razgubili po svetu že v zgodnji mladosti.

Katherine Kralnz.

Glas Naceta Zlembergerja

Piney Fork, O.—V prvi vrsti prosim uredništvo, da mi oprosti, ker ne morem več pisati s črnim. Pride starost, pa se človeku roka trese.

Prejel sem precej božičnih in novoletnih kart, sam pa nisem poslal nobene nikomur. Prosim, da mi moji prijatelji oproste, kajti nisem šel nič od peči v času božičnih praznikov.

Torej lepa hvala za voščilne karte, posebno našemu uredniku Antonu Gardnu in Frances Bajec iz Clevelanda.

Letna seja našega društva 176 SNPJ je bilo precej dobro obiskana. Želeti bi bilo, da bi bila tako lepa udeležba na vsaki seji. Izvoljeni so bili ponovno vsi stari odborniki. Nekateri se branijo odborniških mest. Ko pa sem bil še jaž mlad, sem pa prevzel vse, za kar me je kdo predlagal. Če pa sem se hotel iznebiti kakšnega odborniškega mesta, sem pa še pred sejo naprosil kakšnega mladega člana, da je sprejel moj urad.

Do sedaj sem hodil vedno redno na sejo, od sedaj naprej pa ne bom mogel več posečati seji. Na zadnji seji je članstvo zaključilo, da se bodo seje obdrževale v premožarski dvorani vsako drugo nedeljo v mesecu, začetek ob dveh popoldne. Dvornica je na razpolago zastoj, toda je eno miljo daleč od mojega doma, tako daleč pa ne morem hoditi, kajti za seboj imam že 79 božičev in novih let. Torej naj hodijo na seje drugi, ki so še mladi. Če pa me bo kdo potegnil z avtomobilom, se je bom z veseljem udeležil.

Gospod F. Gabrovšek, ki je pobegnil iz starega kraja, torej toži Prosveto, Enakopravnost in Proletarca za \$1,200,000. Vse to baje radi "izgube časti" ... Res ljuba čast, kdor jo ima ... Če bo sodba pravična, ne bo nič dobil. Gotofo je, da naročniki teh listov ne premorejo \$1,200,000.

Nace Zlemberger.

Se o tožbi proti našemu časopisu

Detroit, Mich.—Po vsem svetu vlada splošna zmešnjava, nepokoji in preobrti. V ta vrtnice smo bili potegnjeni tudi ameriški Slovenci.

Mnogo let truda smo žrtvovali za naše napredno časopise, kar naenkrat pa je padla bomba na nas, da se je nam kar zavrtelo v glavi. Bomba je bila vržena iz arzenala laži, kateremu poveljuje mož, ki je še zelenec v Ameriki in ne razume ameriškega življenja, prav tako ne svobode tiska. Mogoče so po njegovem prihodu v Ameriko v Washingtonu vrgli v koš "Spored pravice" ...

Ali Gabrovšek misli, da je še vedno v stari fašistični Jugoslaviji, v kateri so bili vsi napredni in svobodomiselniki časopisi prepovedani? Našemu naprednemu časopisu je zajamčena pravica pisati resnico in odkrivati nepoštena dejanja, pa če je to komu po volji ali ne.

Enakopravnost, Prosveta in (Dajle na 3. strani)

KAJ PRAVIJO VRNIVŠI SE BEGUNC

Ljubljana.—Znana in razumljiva stvar je, da je pred zmagujočo jugoslovansko armado pobegnilo mnogo vojnih zločincev okrvavljenih rok, ki se sedaj skrivajo v inozemstvu. Skupno z njimi je pobegnilo pod vplivem fanatične propagande tudi mnogo zapeljanih in zaslepljenih pripadnikov kvizlinških vojaških enot, pa tudi civilnih oseb, ki niso ničesar zagrcile proti narodno osvobodilnem gibanju.

Pobegli vojni zločinci skušajo opremiti svoj beg, svoje bivanje v inozemstvu, svojo protijugoslovansko dejavnost, klevetanje, obrekovanje, izžiganje in vojno hujskaštvo—s tem, da se na vse kriplje trudijo, da bi tudi vse tiste begunce, ki bi se sicer brez strahu pred kaznijo lahko vrnili domov—odvrnili od povratka in jih pridržali v tujini. Pri tem pa pred vsem svetohlinsko in demagoško kričijo: Glejte, če se preprosto ljudstvo ne upa domov, potem pa morajo biti resnične vse krivave vesti o novi Jugoslaviji.

Hearstovi in drugi časopisni reporterji prelivajo potoke slabega črnila v bolesten prizadevanju, da bi se s svojimi senzacionalnimi časopisnimi zvezki o "rdeči nevarnosti" prikupili svojim gospodarjem. Vsem pa prednjači slabumno blebetanje vatikanskega časopisa "Osservatore Romano", ki farizejsko pretaka krokodilске solze nad "žrtvami rdečega terorja v boljševiški Jugoslaviji", nagajajoč pri tem večje številke, kakor znaša pri nas število prebivalstva. Pameten človek bi se tem izmišljotinam smejal, če bi se še vedno ne našli ljudje, ki jih v svoji nerazodnosti resno jemljejo.

Nič manj kakor to neinteligentno lajanje, ki pametnim ljudem izhaja iz ust, je vseh napredni svetovni javnosti znano tudi to, da četniški kolovodje z batino in nožem vtepaio lekcije v glavo tistim jugoslovanskim beguncem, ki so se naveličali večnega potikanja po taboriščih in so se prijavili za povratek v domovino. Zato se ne smemo čuditi, če vračajoči begunci pripovedujejo, s kakšnimi težavami so se morali boriti in kakšnim grozljim in nevarnostim od strani lastnih rojakov so morali kljubovati, preden se jim je posrečilo priti domov.

Vse tiste, ki se zanimajo za tenkočutno in človekoljubno skrb, s katero reakcionarni tisk vprašuje po usodi repatriiranih beguncev, bodo gotovo zanimale nekatere podrobnosti iz knjige "Pritožbe repatriirancev", v katero vračajoči se begunci zapisujejo svoje misli, vtise in zapazanja. Ker je ta knjiga vsakomur na vpogled v bazi za repatriacijo v Divači, ne more nihče dvomiti v verodostojnost navedenih izjav:

"Napočil je težko pričakovani dan," ko se vracamo v našo lepo domovino Jugoslavijo. Na poti nismo imeli nobenih nepriključnosti, toliko bolj smo se razveselili tukaj, kjer so nas sprejeli z največjo vljudnostjo, kljub temu, da moram odkrito priznati, da si niti te prijaznosti nismo zaslužili. Danes smo šele uvideli, kako nespametno je bilo, da smo si pustili trobiti v ušesih nesramno propagando onih, ki skrivajo svoje okrvavljene roke za onimi, ki morda niso pravi ničesar zakrivali. Vsek dobi svoje plačilo in tudi oni ne bodo ostali brez njega. Odgovarjali bodo za vse zločine, ki jih imajo nad seboj, odgovarjali pa bodo tudi za to, ker so nam pozrili lepa leta, ravno v dobi, ko bi nas domovina najbolj rabila. Pripravljeni smo nadomestiti vse, kar smo zamudili, nudi bomo domovini na razpolo-

ga vse naše moči, da popravimo to, kar so nam sluhali nesramni zločinci."

Tako pišejo Holesček Stanko, Štruc Milan, Stiblic Danica, Ban Vinko. Napotnik Anton in Spiljak Alojz, ki so se skupno vrnili v domovino dne 3. julija 1947.

"Podpisani se vracam iz begstva v Italiji v domovino. Zelo prijazno so mi naredili dokumente na jugoslovanskem posolstvu v Rimu, ki mi je že prej dala točna navodila za vrnitev. Baza za repatriacijo me je izredno ljubeznivo sprejela, postregala in mi v vsakem oziru pomagala. Na mojem potovanju v domovino mi je naredila baza za repatriacijo v Divači najboljši vtis, za kar se ji najlepše in najiskrenejše zahvaljujem"—tako piše dr. Matija Slavič, bivši rektor ljubljanske univerze, ki se je vrnil 28.6.1947 v domovino. Sedaj v miru živi kot bogoslovni profesor v Ljubljani.

"Spodaj podpisani Krič Pavel iz Žirov nad Škofjo Loko sem srečno prišel iz Italije na jugoslovansko ozemlje. Tu sem bil pristrčno sprejet in se mi ni zgodila nikakršna krivica. Sedaj sem šele uvidel, da so same laži, kar po lagerjih govorijo!..."

"Dve leti sem poslušal propagando v Italiji, kako je, če se vrneš domov, da te takoj za eno glavo zmanjšajo. Jaz sem se vrnil in nisem mogel verjeti, kako prijazno so me sprejeli in me poslali domov..."—tako piše Karas Mihale.

"Po dolgih štirih letih se zopet vracamo v domovino. Res mnogo sem zagrešil, pa bom sedaj za to bolj pridren. Dolgo sem poslušal fašistično propagando, in hvala bogu me je le zadosti izučilo in sem se odcepil od te nevarne poti vstran"—tako piše Varina Gabrijel, ki se je vrnil 11. julija 1947.

"Ze prvega dne sem se počutil kot preroben, ko sem se rešil domačih izdajalcev, ki neumorno širijo propagando proti nam in s tem našim poštenim ljudem ovirajo povratek v domovino. Jaz bi bil najprej srečnejši, če bi se vrnil vsi, da zgradimo vse, kar so nam fašisti uničili..."—tako piše Linič Ljubomir, ki se je vrnil v domovino 17. 7. 1947.

"Zelo mi je žal, da nas je tako malo prišlo in ker ni tistih, ki so zaslepljeni zaradi propagande. Mnogi pošteti ljudje bi se radi vrnili, toda fašisti jih strašijo pred tem..."—tako piše Stojanović Radmilo, ki se je vrnil v domovino 21.7.1947.

"Z nekakšnim strahom smo prestopili mejo železne zavese pred deželo, ki jo slikajo v najslabši luči... toda takoj smo uvideli, da so vse te govornice le podle laži..." pišejo Roškar Anton, Šostarič Jože, Pongračič Lado, Leopold Jezernik in Faršak Jože.

"Spodaj podpisana Sertič

Mirno uživa izseljenikova družina prvi odmor v Sloveniji v sredi pohajstva, ki je edini prihranek trdega dela v tujini.

Slavka in Matutinovič Jožica ne moreva opisati gostoljubnosti naših tovarišev, ko sva prišli sem. V Trstu je bilo mnogo propadlih tipov, ki so naju odvracali od vrnitve, pa na to nisva polagali važnosti. Za vsakega, ki čuti za svojo domovino je boljše, da se vrne domov... ne bo se kesal..."

"Skupina 28 vračajočih se Slovencev na svoje domove s pesmijo, ljubeznijo in hvaležnostjo pozdravlja svojo osvobodeno domovino želeč ji služiti v miru, borbi, trpljenju, obnovi in predvsem v pravi domovinski ljubezni. Iskreno se zahvaljujemo upravi baze za repatriacijo za vso gostoljubnost. Očetu kuharju se zahvaljujemo za okusno in dobro pripravljeno hrano, želeč naj bi kmalu okusili njegovo kuharsko sposobnost. Še zadnji repatriiranci."—Tako pišejo Vidrih, Avšič, Horvat Alojz, Zitnik, Kukovec, Krulc Ivan, Krulc Domenik, Ferk Anton, Brumec, Kovačič Franc, Bracun Andrej, Mežnarč Marko, Pokrišev Boljenk, Kamenšek Anton, Vidmar Ladislav, Čehli Alojz, Rakovec Gabriel, Muršenc, Fekonja Peter, Žagar Ivan, Kos Albin, Kajtna Karl, Osep Ignac, Rebernik Franc, ki so se vrnili 28. junija 1947.

Premrov Antonija je poslala zbirni bazi v Divači sledeče pismo: "Podpisana Premrov Antonija iz Martinjaka pri Cerknici se Vam iskreno zahvaljuje za topel sprejem, ki sem ga bila deležna ob povratku v domovino. Nahajam se začasno pri svoji sestri v Ljubljani... Tu v Ljubljani vidim, kako se vse trudi in pomaga pri obnovi domovine, nihče ne strada, nikomur se ne godi krivica. Sedaj vidim še bolj živo, kako grdo so nas slepili in nas zavajali. In žal mi je, da se nisem vrnila že poprej in v srce se mi smilijo naši ubogi zapeljani ljudje, ki še tavaajo v tujini. Prosim Vas odpustite priložena pisma, namenjena znancem, ki tudi hrpeno po vrnitvi v domovino. Zdravo! Premrov Antonija, v Ljubljani 8.9.1947. Iskren pozdrav ljubeznivi tovarišici Lenčki."

Komur ti odlomki ne zadoščajo, lahko pride in prečita celo knjigo pritožb repatriirancev. Spričo teh ugotovitev so postavljene na laž klevete vseh novi Jugoslaviji sovražnih elementov.

BUNA—SUROVINA BODOČNOSTI

V današnji industriji gumijastih proizvodov igra veliko vlogo umetni ali sintetični kavčuk, ki se imenuje s splošnim izrazom buna. Res je sicer, da pridobivajo danes iz tropskih dreves—gumijecv po vsem svetu obilo naravnega kavčuka, ki ga je zaenkrat še dovolj za potrebe vsega sveta. Tudi so svetovna tržišča do-

zom polimerizacija, kar pomeni razvrčanje molekul. Princip pridobivanja umetnega kavčuka iz premoga, oz. koksa, apenca in natrija obstaja torej v razmeščenju najmanjših sestavnih delcev—molekul po teh anovih v posebne, nove kombinacije.

Umetni kavčuk se seveda že na zunaj razlikuje od naravnega. Barve je rumeno-rožnate, transportira se navit v svetilkah in ne v balah, sestavljenih iz tankih plošč (kot naravni kavčuk), razen tega pa je tudi bolj trd od naravnega. Tudi obdelava umetnega kavčuka je bolj komplicirana kot pri naravnem in v tovarnah gumijastih izdelkov se za proizvodnjo predmetov iz njega uporablja poseben postopek. Pri izdelovanju predmetov iz naravnega kavčuka stavlja jo kavčuk v stroje-mesalnike, kjer ga mešajo z različnimi kemikalijami in drugimi potrebnimi surovinami. Buno pa je potrebno preden jo denemo v mešalnike še segreti do temperature 112 stopinj C, ker je sicer neuporabna; razen tega potrebuje buno še dodatek raznih specialnih kemikalij, da se lahko obdeluje in stavlja v stroje za izdelavo končnih gumijastih predmetov.

Predmeti iz bune imajo nekatere prednosti pred izdelki iz naravnega kavčuka. Predvsem so bolj trdni in odporni. Zato uporabljamo buno zlasti za izdelavo proizvodov iz trde gume, ker se je zato izkazala za odlično sredstvo. Iz bune izdelujemo zlasti akumulatorske posode, posode za shrambo raznih kemikalij in olj in sploh predmete, ki morajo biti posebno trdni ali odporni proti razjedam, ki jih povzročajo različni plinov in kemikalij. Seveda pa je uporaba bune možna skoro za vse vrste gumijastih predmetov in se je kot taka dobro izkazala zlasti v vojnem času, ter se dobro obnesla kot odlični nadomestek naravnega kavčuka.

Umetni kavčuk, ki ga proizvajajo države, prihaja na trg pod različnimi imeni, med katerimi so najbolj razširjene naslednje oznake: Buna S, Buna CS, Plastikator 32, Perbunan. V bistvu pa gre pri vseh teh vrstah za umetni kavčuk.

V Jugoslaviji dosedaj še ne proizvajajo umetnega kavčuka. Znanstveniki in kemični strokovnjaki sicer vrše poskuse za izdelovanje umetnega kavčuka, vendar zaenkrat preko poskusov še niso prišli. Vsekakor pa nima Jugoslavija pravega črne-gaznega premoga za proizvodnjo koksa, ki predstavlja kot rečeno osnovno surovino pri izdelavi umetnega kavčuka. Zato je še vprašanje, kako in v koliko se bo razvijala industrija bune. Jugoslovanske tovarne gumijastih izdelkov imajo zaenkrat dovolj naravnega kavčuka na razpolago in obratujejo s polno paro ter izdelujejo iz njega celo vrsto najrazličnejših gumijastih predmetov; izdelava umetnega kavčuka pa je zaenkrat še stvar bodočnosti.—(Po Ljud. tedniku)

PRIMORSKE VESTI

Ljubljana.

Gospodarska vprašanja STO-ja

Dne 21. nov. so se pričeli v Kopru razgovori med jugoslovansko gospodarsko komisijo vojaške uprave na STO-ju in gospodarsko komisijo Zavezniške vojaške uprave iz Trsta zaradi izmenjave stališča glede gospodarskih vprašanj svobodnega ozemlja ter vzpostavitve stikov za gospodarsko združitve vsega ozemlja. Upati je, da bodo pogajanja prinesla sporazum, tako da bodo ukrepi o prehrani lahko izžirjeni na vse svobodno ozemlje.

Slovenske šole v Trstu

S splošnim uradnim ukazom Zavezniške vojaške uprave v Trstu je bilo v Trstu odprto slovensko učiteljske. S istim ukazom so bile uzakonjene tudi vse druge slovenske šole v Trstu.

Obilo obljub, dejanj pa nobenih

Delegacija slovenskega demokratskega ljudstva, ki živi na področju Italije, je bila že pri vseh mogočih gospodih. Bila je pri videmskem in tudi goriskem prefektu. Izrazila je željo slovenskega ljudstva, da se v gorški pokrajini zopet vzpostavi prejšnje občine, ki jih je ukinil fašistični sistem. Gre predvsem za občine Števerjan, Podgora z vami Pevma; Oslavje in St. Maver, nadalje Standrež in Sovodnje. Izražena je bila tudi zahteva glede upoštevanja dvojezičnosti. Kakor videmski, tako je tudi gorški prefekt vse obljubil, pripomnil pa je, da bo treba počakati na odločitev, "ko pride odgovor iz Rima." Vsa politika sedanje De Gasperi je vlade do slovenske manjšine ni nič drugega nego taktika praznih obljub.

Zivahna vinska kupčija na Vipavskem

Po priključitvi k FLR Jugoslaviji so našla vipavska in briška vina zopet svojo pot k starijem odjemalcem v notranji Sloveniji. Takoj po priključitvi se je razvila med Vipavsko dolino in staro Slovenijo izredno živahna kupčija po cenah, ki jih je določila vlada. V ta namen so vina razdeljena po kakovosti v 7 kategorij. Vina prve kategorije se plačujejo za vsako stopnjo po 1.90 din. Vina druge kategorije se prodajajo po 1.70 za stopnjo. Na splošno se prodajajo vipavska vina po ceni 19 do 23.— dinarjev za liter. Letošnja vina na Vipavskem so zelo močna in imajo povprečno 12 do 13 stopenj.

Slovenske profesorje odpuščajo

Čeprav profesorski zbor na slovenskih srednjih šolah v Gorici še ni popoln in šole še ne delujejo normalno, so te dni že zopet odslavili dve učni moči, in sicer narodno zavedno in priključeno profesorico Koršičevo, ki je vzgojila celo generacijo otrok. Odslovili pa so tudi G. Premerija, ki je za časa vojne poskusil nacistično taborišče smrti Dachau. Zakaj so jih odslovili, do danes še nihče ne ve.

Regulacija Lijaka

Regulacija Lijaka predstavlja pomembno delo, ki bo služilo povečanju obdelovalne površine Slovenije za okoli 1000 ha. Glavna dela bodo končana še letos, prihodnje leto sledijo podrobna melioracijska dela. S področja Lijaka se bo oskrbovala s sočivjem predvsem nova Gorica.

Veliko povpraševanje po slovenskih knjigah

V goriskem okraju se opaža po priključitvi živahno vprašanje po raznih gospodarskih, strokovnih in kulturno političnih vzgojnih knjigah. V Solkanu so odprli mladinsko knjižarno, v St. Petru pri Gorici pa podružnico okrajnega podjetja "Naša knjiga". V kratkem je predvidena ustanovitev dveh novih podružnic knjižnega okrajnega podjetja v Kopru na Krasi in v

Dobrovem v Brdih. Največje zanimanje se opaža za "Prešernovo knjižnico", ki bo izdala poleg koledarja OF za leto 1948 tudi več poučnih knjig.

Protest kulturnih in prosvetnih delavcev

Razni pojavi zadnjega časa so povzročili, da so se zbrali kulturni in prosvetni delavci tržaškega ozemlja ter naslovili na ZVU protestno spomenico, v kateri najodločneje protestirajo proti krivičnemu sovražnemu ravnanju anglo-ameriške vojaške uprave na škodo slovenskega kulturnega življenja v Trstu. Ta krivičnost se kaže od začetka do danes zlasti v odločitvah glede šolstva, gledališča in radija. Zadnje čase se je to krivično ravnanje poostrišlo s prepovedjo mladinskih in drugih slovenskih oddaj in je doseglo svoj višek s prepovedjo Cankarjevih del. Uprava radija hoče izločiti iz kulturnega življenja Slovencev na Tržaškem ozemlju največjega slovenskega pisatelja, velikega slovenskega in evropskega umetnika, ki ga Evropa in svet cenita in upošteva. Kdor se drzne Slovencev na Tržaškem ozemlju ukazovati: "Cankarja sploh ne!", uničuje najvišje kulturne vrednote in tiste svobodščine, ki jih tudi anglo-ameriški predstavniki vedno poudarjajo. Kulturni in prosvetni delavci Tržaškega ozemlja proglašajo, da si Slovenci nikdar ne bodo pustili jemati takih kulturnih vrednot, kakršne vsebujejo Cankarjeva dela, in pozivajo slovenske, slovanske in druge kulturne kroge, da jih podprejo v borbi zoper tako težke krivice osnovnih človeških svobod in na delu Tržaškega ozemlja pod anglo-ameriško vojaško upravo.

Razmah šolstva na Tolminskem

Po priključitvi k FLR Jugoslaviji se je na Tolminskem število šol podvojilo. Osnovne šole obiskuje 2.779 otrok, ki jih poučuje skupno 84 učiteljev. V Kobaridu, na Žagi in v Logu so ustanovljeni otroški vrtci, v Podbrdu pa Dom igre in dela. Tudi v Tolminu bodo v najkrajšem času ustanovili Dom igre in dela.

Večerna delavska gimnazija v Ajdovščini

Te dni je bila odprta v Ajdovščini večerna delavska gimnazija, ki jo redno obiskuje nad 60 dijakov in dijakov razne starosti iz delavskih vrst.

Glasovi iz nasebin

(Nadaljevanje s 2. strani.)

Proletarce so delavski listi in zagovarjali delavske pravice. Ako bodo ti listi kaj zakrivali in krili postavbe, jih bo že ameriška vlada cenzurirala.

Vsak pošten človek mora obsojati ta napad na naše napredne časopise. Tako umazanega napada še nismo doživeli ameriški Slovenci. Ali mislijo ti nazadnjaki, da financirajo naše časopise bankirji in mogočni špekulantje? Lastniki teh listov smo čisto preprosti slovenski delavci, kateri si s težkim delom služimo svoj kruh in odtrgavamo dolarje za naš napreden tisk.

Ne morem razumeti takega početja od strani ljudi, ki pravijo, da se bojujejo za resnico. Ali se je katoliška vera spremenila in njeni zastopniki žele uničiti vse, kar jim ni po volji?

V ameriških listih vsak dan razkrinkujejo korupcije, goljufije itd. Celo predsednika Združenih držav blatijo kar naprej, a vsled tega ne pride do nobenih tožb. To leto bodo volitve in v časopisih bodo zmerjali drug drugega, da se bo kar kadilo.

Ne, naše časopise nima milijonov, s tem pa ni rečeno, da ne bomo branili naš tisk. Strmimo naše vrste v močni falangi proti ljudem, ki skušajo uničiti to, kar nam je vsem drago.

Anton Jurec.

Ali ste naročili na časopis "Prosveta"? Podprite svoj list!

"Domovina je najboljša zemlja" in s okorno ali ljubečo rudarsko roko narisani napis pričajo, da desetletja trdega dela v tujini za tuje gospodarje niso mogla izbrisati in zmanjšati njihovo ljubezen do svobodne domovine.

TOVARIŠI

POVEST PARTIZANSKE IZVEDBE

TONE SELIŠKAR

(Nadaljevanje)

"Domov... Joj, Pavlek, ko bomo korakali v Ljubljano... Veš, po partizansko, s puškami na strel... in ti pred nami s svojim mitraljezom! In peli bomo, peli... Nabrusimo kose... pa Hej brigade... pa Slovenci kremeniti... da, da in Vintovačko... To bomo zapeli po rusko... Veš, tako se mi zdi, kakor da sem že blizu doma... Ker vidim ga in čutim... In veš, kar bi si zdajle še prav posebno želela..."

Nekako hudomušno se je nasmešnila, potrpekala z očmi kakor včasih, kadar je hotela komu ponagajati, zamislila se je, kakor da ji je pogled uprt na vztrajal in kakor da gleda v daljne spomine, ki so ji vstajali iz duše.

"Veš, želela bi si, da bi me zdajle mati videla... Ko se bomo vrnili na svoje domove... Saj nam ne bodo mogli verjeti vsega tega, kar smo doživeli... zlasti moja mati ne. Poprej doma sem bila hudo razvajena... Za vsako figo sem jokala, vedno sem bila prehlajna, vedno me je vse bolelo... Da, da, zdaj bi me morala mati videti, kako sem se spremenila... Ali pa v borbi! Pa takrat v Travnici gori, ko smo bili sestradani, podrapani in ušivi... Ah, neverjetno bi sklepala roke nad glavo in bi vzklizala: Mar je mogoče, da je moja nežna, mila Sonja... moja Sončka... kakor me je klicala, kadar me je najbolj ljubila... Veš, jaz pa se prav za prav nisem nič spremenila... Le moje telo se je okrepilo v gozdovih in na pohodih, v dežju in v snegu in na goli zemlji... in pa srce je pričelo drugače čutiti okoli sebe. Le močni bodo zmagali! Oh, saj sem ubijala sovražnika... in še bi ga rada! Sovražnik nas tišči... sovražnik nas davi... Uničiti ga moramo! Ampak vseeno ljubim vse tisto, kar sem bila doma pustila... Mater... očeta... sestre. Veš, tu med vami pa sem spoznala še eno veliko ljubezen, ki mnogo več obseže, kakor prejšnja... Ljubezen do tovarišev... Ljubezen do vseh teh, ki so bore, do vseh, ki trpe... In če takole zdajle mislim nanje, ko sem se zanje borila, me ni prav nič strah smrti..."

"Saj vendar ne boš umrla, Sonja!" je vzkliznil Pavlek prestrašeno.

"Seveda ne bom... Ali pa bom...? Ljubljani moj tovariš, saj ni nič hudo, veš, ni hudo umreti... Težko vas je le zapustiti, ko ste bili vsi tako dobri z menoj... Ti, fantički moj dragi, ki si mi bil tako pristen tovariš, pa Črt... komandant... da, zlasti Črt. Ta dolginati fant, saj veš, kako se je žrtvoval zame, ko so nas napadli... Ah, kako sem se mu morala včasih smejati! Veš, Pavlek, zelo sem ga imela rada. In če me ne bo več našel... mu povej, da sem mnogo, mnogo nanj mislila in da..."

Rahel soj rdečice ji je zagorel na licu, oči je sramežljivo zaprla, kakor da bi preveč povedala, nekajkrat je dihnila po besedo, ki ji je v grlu zastala, pa se je nasmešnila blaženo, potem pa se je zastrnula v sonce, ki se je razlivalo po stenah. Pavlek pa je bil ves grenak ob teh besedah.

"Kako pa vendar čudno govoriš, Sonja? Saj se vendar ne poslavljaj, saj nam vendar ne boš umrla!" je jecljal, ker je čutil, kako ga silna žalost grabi za srce.

Oh, sonce pa je je zalivalo in vsa je bila v eni sami svetlobi. Na njenem obrazu je bila razlita tolikšna veličina nekakšnega nepojm-

ljivega miru in tihe predanosti, da se je Pavlek, ko jo je tako gledal, nekam potapljajočo se v žalost, ki se je pretopila v njeno skladnost minu in tišino, da je občutil le tisto grenkost, ki človeka zalije, kadar se poslavlja od prijatelja.

Po cesti pa je vihral jezdec na konju. Visok je bil, svetel, lasje so mu vihrali izpod partizanske, karabinka mu je visela preko pleč in podil je konja, podil po klancu v vas, da je veter konju pene z gobca odnašal čez hrbet.

"Kdo pa tako jezdi po cesti..." je vprašala Sonja in je dvignila glavo proti oknu.

"Poglej, Pavlek, kako jezdi kakor vihra! Mar si že kdaj videl tako lepega jezdec...? Visok je, mlad je, puško ima... partizan je... Joj, joj! To je on, to je on... To je Črt, moj dragi Črt..."

Val srčnega veselja ji je planil v obraz, oči pa naka skrivnostna sramežljivost in uprla je hrepenec pogled v vrata. Črt je planil v izbo. Bil je ves prašen, ožgan od sonca in vetra, utrujen pa tako, da ga je kar zaneslo do postelje in se je tamka zgrudil na kolena. Zgrabil je njeno roko, ki mu jo je stegnila nasproti in ves upehan ji je šepetal v njeno dlan:

"Da sem te le še videl enkrat, Sonja! Srce me je priganjalo. Tovariš spodaj mi je posodil konja in gnal sem ga na življenje in smrt. Moral sem, moral sem, danes priti do tebe!"

"... po slovo!" je dahnila Sonja in ga gladila po lasih.

Potem je omagala. Zaprla je oči. Na ustnicah je ležal blažen nasmeš in tako spokočno je obležala na blazini, kakor da si ničesar več ne želi od tega življenja. Vsi trije so se pogreznili v ta prečuden mir, ki jih je zajel. Vsi so občutili, da se dogaja nekaj velikega, nekaj neskončnega, vsi so čutili, da je to borba življenja s smrtjo in vsi so vdali v neizbežnost tega veličastnega, dokončnega, pred katerim klone orojče vseh vojska sveta. Toda tega se niso zavedali. Počasi jih je mrak zajemal, potapljali so se v pajčolan poslavljajoče se luči. Gospodinja je stopila v izbo in prinesla gorečo svečo. Hodila je po prstih in zbala se je tega globokega molka, v katerega so bili pogreznjeni. Pogledala je Sonjo. Mar je mrtva...? Oh ne, saj se smehlja, dekle... Zapustila jih je. Ne sme jih motiti.

Spodaj na poljani pri Metliki pa je vzplamtel muzika borbe. Strojnice so rezgetale, lahke in težke, mine so grmele in topovi. Kar iznenada je planil živi odmev borbe mednje. Šipe so pozvnanje, tolikšno bobnenje se je dvigalo s poljane. Sonja je odprla oči, njen obraz je nenadoma oživel, okrenila je glavo k oknu, razprostrla roke in zaklicala z vsem naporom:

"Tovariši... Mar ne čujete? Na borbo! Na juriš!"

Hotela je planiti iz postelje, pa sta jo zadržala ter jo narahlo potisnila nazaj na blazino.

Kakor odmaknjena iz te izbe, je strmela v okno, poslušala, potem se je spet zavedla svoje rane in svoje onemoglosti in je vprašala:

"Kje pa je to...?"

"Naši napadajo Metliko," de Črt. "Dve brigadi sta spodaj!"

"Dvignita me, da bom videla skozi okno!" je prosila.

(Dalje prihodnjik.)

Ob peti obletnici

Metod Mikul

I.

Te dni — in če hočemo, se lahko zedinimo na čas okrog 15. avgusta — je preteklo pet let od velike italijanske ofenzive na Kočevski Rog. Ta ofenziva na Rog pa je imela še to posebnost, da je bila nedvomno ena največjih ofenziv, ki jih je pripravil okupator v vseh štirih letih naravnost proti vodstvu slovenskega naroda, proti izvršnemu odboru Osvobodilne fronte, centralnemu komiteju in glavnemu poveljstvu slovenskih partizanov. General Robotti v svojem dnevnem povelju 7. avgusta 1942 ne pravi zastonj, da hoče okrog Roga napraviti nepropustno obroč in ta obroč obdržati tako dolgo, dokler ne bo razbito vse, kar bo ujet v tej kletki. Robotti je dobro vedel, kaj vse je na Rogu, in zato se je za Rog tudi z vso skrbnostjo pripravil.

Petnajsti avgust pa naj bi bil nekaj spominski dan še prav posebnega dogodka, ki je slovenskemu narodu pravi pravzaprav maloznan. V noči od 15. na 16. avgust 1942 se je namreč izvršil dogodek, ki bi lahko postal usoden. V tej noči, oziroma ob zori 16. avgusta, je pri Faberjevem Križu, znanem križišču roških cest, padlo v globoko italijansko zasedo celotno vodstvo Osvobodilne fronte in se srečno rešilo brez vsake izgube in najmanjše

rane. Ni pa se vodstvo Osvobodilne fronte več moralo rešiti iz obroča, ki so ga Italijani že kot železne klešče stisnili okrog Roga. Zato je ostalo na Rogu in na Rogu preželo veliko ofenzivo, ki je bila namenjena prav njemu.

Veliki in neizbrisni partizanski polet spomladi 1942 je bil kronan s sijajnim uspehom — prvim osvoboditvenim ozemljem. Pred silnimi partizanskimi juriši so bežali Italijani v večje in močnejše postojanke, se obdali z žicami in bloki in obdel jih je tak strah, da so se upali izven blokov samo še v večjih in če le mogoče oklopnih kolonah. Na stičišču dveh mogočnih okupatorjev, Nemčije in Italije, v osrednji Evropi, zraste pravi zgodovinski čudež: osvobodjena Kočevska in Bela Krajina, izvenzemski krajev z večjimi postojankami, osvobodjena dolina Krke, velik del Notranjske, ozemlje med kočevsko in dolnjsko železnico, izvenzemski večji postojank ob progi in sedežev italijanskih polkov in divizij. Mogel si po osvobodjenem svetu od Podlipoglavla pa tja do Gorjancev in prav gotovo je, da še nikdo ni pozabil, kako sredi maja potrkala slavni Tomšičev bataljon na vrata same Ljubljane in kako partizani zagospodarili na dveh, za italijansko vojsko življenjsko važnih železnicah, na južni in dolnjski. To je dalo Italijanom, mišliti. Še več: to je pognalo Italijanom velik strah v kosti in

to jih tudi navdalo z velikim spoštovanjem do partizanov.

General Robotti, ki se je ves čas zavzemal za trd in neizprosen način "pomirjenja" dežele, je bil brez moči. Dosegel je sicer, da je Mussolini 19. januarja proglasil Ljubljansko pokrajino za vojno področje, da je tako postal neodvisni gospodar nad življenjem in smrtjo okupiranih Slovencev, dosegel je, da je kot najbolj krvavi okupatorski general mogel streljati talce, goniti ljudi v internacije, požigati in ropati po deželi itd. Toda vse to dežele ni "pomirilo". Znova je prosil in moledeval in nazadnje res izprosil naravnost o gmotno armado, ki je 4550 km² Ljubljanske pokrajine naravnost preplavila. Človek bi ne verjel, če bi Italijanski viri sami ne povedali, koliko vojaštva je bilo takrat pri nas. Štiri polne polne divizije (Sardinski grenadirji, alpski lovci, "Isonzo" in Mace-

paš, CXXI, in LXXXI) bataljon črnih sraj, 182. mitralješka četa, Ragruppamento di manovra XI, Corpo d'Armata, 160. in 221. avto oddelek, 41., 113., 240. in 241. eskadra avionov, XI. Ragruppamento Guardia alla Frontiera, Ragruppamento CC. NN. XXI. Aprile. Colonna Fabbri (V. Ragrupp. G. a. F.), XIV. četa oklopnih avtomobilov "M" iz polka Siena, 2. in 3. vod oklopnih avtomobilov iz polka Nizza, konjeniški polk Torino, 2. četa metalecev plamena, 105. in 98. le-

gija črnih sraj, 8., 16. in 83. bataljon "M". Robotti torej partizanov ni podcenjeval. In šele s to ogromno silo je upal 15. julija začeti z veliko ofenzivo, ki se je končala 4. novembra. Za seboj je puščal pogorišča slovenskih vasi in domov, grobove stoterih talcev — ni pa uničil partizanov. Nasprotno! Iz ofenzive so izšle močne partizanske pesti — prve štiri slovenske udarne brigade.

V sklopu teh velikih operacij je prišel na vrsto tudi Kočevski Rog, za katerega se je Robotti še posebej pripravil. Za tako majhno ozemlje je že 7. avgusta razpostavil in pripravil sledeče edinice: 1. divizijo Granatieri di Sardegna na odseku Ložine-Kočevje-Dolga vas; 2. divizijo Cacciatori delle Alpi na odseku Semič-Crnometelj; 3. letede edinice divizije Macerata na odseku Mozelj-Rajndol; 4. letede edinice divizije Isonzo na odseku Knežja lipa-Nemška loka in 5. bataljone "M" in Ragruppamento di manovra na odseku Toplice-Dvor pri Žužemberku. Vojske torej dovolj, težko pa je danes kritično reči, koliko mož je šla ta armada. Verjetno, da med 60—80.000. In to za Rog, kjer naj bi bilo po italijanski obveščevalni službi samo 600 partizanov. Jasno je torej, kaj in koga je Robotti hotel na vsak način ujeti in uničiti na Rogu: Izvršni odbor, centralni komitej in glavno poveljstvo.

Z depešo števil. 02-10283 z dne 12. avgusta je Robotti ukazal začetek operacij za 13. avgust. Roško ofenzivo, ki je trajala na Rog sam od 13. do 22. avgusta, moremo deliti v dve fazi: V prvo, od 13. do 16. avgusta, ki jo imenujemo stiskanje in sklenitev obroča okrog 1100 (glavni vrh Roga) in 1074 (Kopa) — Robotti je bil vsekakor mnenja, da je izvršni odbor nekje na teh dveh najvišjih roških vrhovih — in v drugo, od 17.—22. avgusta, ki je potekala v znamenju večkratnega čiščenja in hajkanja tega majhnega obroča.

Prva faza, 13. avgusta se vsa, že 7. avgusta razporejena armada začne pomikati s treskom in gromotom proti Rogu in že iste dne dosežejo enote sledeče položaje: Divizija Granatieri: Onek - Šušnar - Skrajnik-Konjsko-Grintovec-Kleče-Ugoc. Divizija Cacciatori: Rampoha-Komarna vas - kota 1029 - Škrilje-Planina-Sredgora. Bataljoni "M" in manevrska grupa: Smuka-Toplja reber-južni in južnozpadni obronki Pečke. Letede edinice divizije Isonzo: kota 957-Koprivnik-Sredgora. Letede edinice divizije Macerata: Onek-Mačko-vec-Staro Brezje-kota 957.

Tako je bil sklenjen okrog Roga prvi obroč.

14.-16. avgusta. Divizija Granatieri: kota 819-Kren-Pugled-Rdeči kamen; divizija Cacciatori: Podstenice-kota 840 (Bukova gorica)-Ponikve-Golobinjak; bataljoni "M" in manevrska grupa: Rdeči kamen-Podstenice, in leteče enote divizije Macerata in Isonzo: kota 819-Križna gora-Golobinjak.

Okrog obeh glavnih vrhov je sklenjen drugi, dokončni obroč. Druga faza, 17. avgusta se prične čiščenje in hajkanje tega predela. Kot predpriprava sledi močan topniški ogenj in bombardiranje z letali, nato pa Italijani presekajo obroč po cesti Podstenice-Zaga-Rog kota 819 na dve polovici, kateri potem prečistijo dobesedno ped za pedjo. To je trajalo pet dni.

II.

Na Rogu v vsej dobi domovinske vojne ni bilo večjih partizanskih operativnih edinic. Rog je namreč služil v prvi vrsti drugim namenom: partizanskim bolnišnicam, tehnikam (zlasti tiskarnam), in vodstvom Osvobodilne fronte, izvršnemu odboru, centralnemu komiteju in v gotovih dobah tudi glavnemu poveljstvu. Vsaka večja operativna edinica, če bi bila stalno na Rogu, bi nujno pritegnila nase sovražnika, sovražnikova navzočnost pa bi pomenila večjo ali manjšo nevarnost in omejitve dela za že omenjene, nadvse zakonspirirane postojanke. Tu 12. avgusta 1942 na Rogu ni bilo operativnih edinic in je italijanska domneva o 600 partizanih prazna. Bil pa je na Rogu izvršni odbor, bil je CK, bilo je glavno poveljstvo, bile so bolnišnice in tehnike.

Krojaška unija Amalgamated Clothing Workers iz New Yorka je svojim članom prihranila precej tisočakov, ko jim je preskrbela božična drevesca po \$1.10, kar je več kot polovica manj nego je bila cena na trgu. Unija bo v kratkem odprla tudi štiri živčne magacine za svoje člane.

Vodstvo Osvobodilne fronte ni prišlo iz Ljubljane na osvobodeno ozemlje morda zaradi tega, ker je postalo njegovo delo v Ljubljani vsled okupatorjevih represalij zelo oteženo, temveč izključno samo, ker ga je nujno klicalo osvobodeno ozemlje, njegova ureditev in najbližje perspektive, nujno zvezane z osvoboditvenim ozemljem (n. pr. prve svobodne in demokratične volitve, sestava Izvršnega odbora kot Narodno osvobodilnega sveta itd.). Na svoji poti iz Ljubljane, iz katere je odhajal posamič in v globoki ilegalni, se je izvršni odbor sestal prvič na osvobodjenem ozemlju nad Tisovcem v Suhi Krajini, ko pa je bila vas bombardirana, se je preselil na Rog, nad Novi Breg pod Kamenjakom.

Izvršni odbor je dobro vedel za vse velike italijanske priprave, saj je bilo dobro slišati na Kamenjak noč in dan ropot težkih tovornih avtomobilov. Nikakor pa ni bilo splošno znano, kako se bo razvijala ofenziva, in kot smo slišali, je bil zelo velik in močan njen prvi sunek 13. avgusta. Ta 13. avgust je sicer pojasnil vse, obenem pa tudi, da je Rog že obkoljen in da je možen umik samo še na dva načina, s probojem obroča ali najti mesto, kjer obroč še ni z vsoto trdnostjo sklenjen. Da je izvršni odbor dobro in do potankosti pretehtal ob možnosti, je neopornost, saj so bili takrat na Rogu Kardelj, Kidrič, Leskošek, Maček in drugi, torej vodilni ljudje vse Osvobodilne fronte in borbe. Izvršni odbor se je 15. avgusta odločil priti iz Roga ne kje pri Faberjevem Križu in od tod v dolino Krke, jo pregaziti in se preko Ajdovca umakniti na dolnjski sektor. Sklep je bil dober, ni pa vedel izvršni odbor, kakšne ogromne sile že zapirajo pot v to smer, ki so imele še posebej Robottijev nalog in zato tudi prodirale razmeroma počasi: "imperire la sfuggita di ribelli verso nord" (ovirati beg upornikov proti severu).

Kolono, ki se je hotela prebiti, so tvorili partizanska zaščita s samo tremi puškomitraljezi, člani izvršnega odbora, centralnega komiteja in glavnega poveljstva, več aktivistov, del bolnikov, tehnik in nekaj civilistov. Kolona, ki nikakor ni bila sposobna, sprejeti resne borbe in pravega partizanskega načina prebijanja obroča, kot se je to z vso uspešnostjo primerilo poznejši skupini, ki jo je vodil Ante Novak.

Rekli smo že, da je kolona padla pri Faberjevem Križu v italijansko zasedo, nujno je morda zadeti na obroč bataljonov "M", ki so takrat že zapirali odsek med Rdečim kamnom in Podstenicami. Da ni bilo izgub, je pripisovati le nenavadni uri (tik pred zoro), v kateri je bilo točno ciljanje še nemogoče, in deloma tudi italijanskemu presenečenju in pomanjkanju brabrosti. Skoraj zmrazil danes človeka, če se vpraša: Kaj bi bilo, če bi takrat italijanska zaseda jurišala?

Vsa kolona se je razbila in vsak se je reševal, kakor je vedel, znal in se mogel. Tudi presenečenje na partizanski strani, ki je izviralo iz tega nepričakovane napada, je bilo veliko. Kolona je poprej po vseh pravi-

lih poslala naprej izvidnico, ker je upravičeno pričakovala zasedo na tako važnem križišču. Ali je bil slučaj ali ne, izvidnica zasede ni opazila in Italijani, kar so delali vedno, niso užgali po patroli. Izvidnica se je torej vrnila s poročilom, da je Faberjev Križ prost. Vsa kolona je tedaj odšla in nevarno križišče že tudi prešla — s tem pa zašla v globoko zasedo, ki je obdržala živce tako dolgo v svoji oblasti, dokler se partizani niso sami ujeli. Tudi to je bil edinstven primer bojevanju z Italijani.

Ko so se tako razbiti partizani ponovno za silo zbrali, je bilo zelo jasno, da položaj ni rožnat in da je treba na vsak način iz obroča. Toda šele naslednjo noč, dan pa se je šele začel! Kje predati? Ali bodo Italijani napredovali? Kje so ostali tovariši? — to so bila velika in huda vprašanja. Zopet se je jasno videlo delo dveh velikih mož, Kardelja in Kidriča: ne kloniti, vse bo šlo v redu, ker mora iti! Proti večeru so poizkušali v drugo smer, proti Staremu bregu. Zastonj, ta je bil že zaseden. Zopet ne izgubiti živcev: prespati noč, proti jutru pa se zateči k edinemu izhodu pred ofenzivo, v gozdni bunker pod Kraljevim kamnom.

Usoda vodstva boja slovenskega naroda je bila takrat izročena gozdnemu bunkerju, majhni kraški vrtači, katero dno je bilo prekrito s tankimi smrekovimi debli, ki so bila prekrita s listjem, vhod v bunker pa so zaokrovala kladrska polena. Če je kdo pogledal od zgoraj v vrtačo, je moral res dobiti vtis, da je dno vrtače naravno, in v tem je ležala vsa varnost bunkerja. Toda, če bi kdo stopil na to "naravno" dno, kar sprito tako natančnega čiščenja Roga ni bilo izključeno? V tem pa je bila vsa nesigurnost, ki se v kakršni koli obliki tudi drži vsakega bunkerja.

17. avgusta, prav ko so se zabili v bunker, se je začela druga faza ofenzive, katere uvod je bila huda kanoada in bombardiranje z avijoni. Nato se je začelo podnevi čiščenje, ponoči pa neprestani zaporni ogenj.

Pravilno počutje ljudi v bunkerju si more prav za prav predstavljati samo tisti, ki je bunkerjsko življenje sam doživel. Bunker vpliva na različne ljudi različno. Še najbolj se so odnesli vselej tisti, katerih se je oprijela takoj neverjetna zasnopnost in so lahko spali tudi po 20 ur na dan, ne da bi se počutili kolikšaj naspalne. Težje je bilo za tiste, ki so imeli različne bolezni, reveži sprito ljudi s slabimi živci, so bili tisti, ki so v spanju smrčali, zelo težko, če te je prijel kašelj. V bunkerju je morala vladati tišina. Hušaja od lakote je bila žeja, huda je misel, kaj bi bilo, če je bunker izdan, kajti ta negotovost se drži skoraj vsakega bunkerja in se je držala tudi roškega.

In res. Zaslišali so se koraki. To sicer še ni bilo tako čudno, saj so jih slišali že večkrat. A takrat so se vsi tisti koraki nekaj časa približevali, nato zopet oddaljevali. Bili so pač Italijani, ki so hodili mimo bunkerja in čistili Rog. To pot pa se koraki niso hoteli oddaljiti in so se vztrajno in neprestano bližali.

— Italijani!? —
Molk. Koraki vedno bližje. Koraki točno ob skladovnici drv, tam, kjer je vhod.
— Italijani! Izdani! —
Koraki se ustavijo. Molk. Nekdo začne razkladati skladovnico, zaklopke na mitraljezih v bunkerju se odpro. Odpre se vhod, pokaže se noga, ovita z značilnimi italijanskimi golenicami.

— Kdo je? —
Bil je Marijana Breclj, ki je preživel ofenzivo nekoliko drugače. Ko je kolona padla pri Faberjevem Križu v zasedo, vedno, da se niso več vsi zbrali. Tako se je izgubil takrat — in kaj je lažjega, kot se izgubiti na Rogu — tudi Breclj in si je pomagal, kot so si pač pomagali med to ofenzivo tisti partizani, ki so ostali na Rogu: plezali so na visoke in košate smreke, skrivali se v skladovnice, drv, zabijali se v grmovja, med skale itd. Tudi Marijan Breclj se je zabil med skale na strmih in skoraj neprehodnem bregu in se pokrtil z mahom, vejami in listjem. Nihče ne bi pričakoval Italijanov na ta breg, a so prišli in dobesedno hodili po Breclju.

Ofenziva se je vnesla, toda Italijani so še ostali na Rogu in preurejali svoje sile za ofenzivo proti Suhi Krajini. Skupina je zapustila bunker po šestih dneh, se razdelila v dve skupini, ki sta ponovno poizkušali priti iz Roga. Zastonj. Rog ni hotel izpušiti vseh. Skupina z izvršnim odborom se je v redu sicer premaknila v smeri proti Laščam nad Dvorom, a nanjo je zopet zadela italijanska pobočnica, jo razpršila in tako razdelila za dober mesec ene od drugih. Skupina s Kidričem, Fajfarjem, Kocbekom, Lubejem, Mačkom in Poličem se je umaknila nazaj na Rog, skupina s Kardeljem, Avšičem, Brecljem, Leskoškom in Vidmarjem pa se je srečno izvila iz Roga in šla tik za italijansko ofenzivo preko Suhe Krajine na Podlipoglav.

Tovariš Rus, ki se je enako izgubil na začetku ofenzive in jo srečno preстал, se je pridružil pri Sv. Petru oni prvi skupini, ki se je oddelila od skupine izvršnega odbora takoj po odhodu iz bunkerja, in srečno prišel preko Notranjske na Podlipoglav. To bi bil kratek in v skopih besedah očrtan potek velike italijanske roške ofenzive. Kidričeva skupina je ostala na Rogu še do druge polovice septembra, opravila važno reorganizacijsko delo, nato pa se je tudi ta premaknila na Podlipoglav, od koder sta odšli obe duši Osvobodilne fronte, Kardelj in Kidrič, v Ljubljano samo.

Tako je ostal Rog brez svojih starih znancev 7 mesecev. Aprila 1943 pa so se znova vrnili vsi in izvršni odbor in centralni komitej sta ostala na Rogu vse tja do 12. decembra 1944, do preselitve na Doliško goro. Glavni štab pa se je preselil iz Kraguljeva vrha v dolino že ob kapitulaciji Italije.

Ne bi si torej človek mislil, da je Rog, nekdanja last nemške fevdalne gospode, v tako tesni zvezi z novo slovensko zgodovino, in težko bi si bilo kdaj prepričati samo misliti, da bo prav Kočevski Rog nekoč prva prestolnica svobodne in nove Slovenije.

HIŠINJE

STALNO KRATKOURNO DELO

ČISTA, MODERNA POSLOPIJA

● IZREDNO VIŠOKE PLAČE:
82½c na uro za pričetek
87½c na uro po 3 mesecih
89½c na uro po 6 mesecih

● 5 in 6 DNEVNI TEDEN

● URE: 5:30 do polnoči

● PLAČANE POČITNICE IN PRAZNIKI

● UNIFORMO PRESKRBITO, PROSTO PRANJE

● VEČ DELAVSKIH UGODNOSTI

Skušali vas bomo uposliti blizu vašega doma

Pridite in govorite s Miss Allan

Upošlevalni urad za ženske

Illinois Bell Telephone Co.

309 W. Washington St.